

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра англійської філології та методики викладання іноземної мови

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи когнітивної лінгвістики

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий)
галузь знань 03 Гуманітарні науки
(шифр і назва)
спеціальність 035 філологія
(шифр і назва)
освітня програма Філологія
(шифр і назва)
спеціалізація Філологія (германські мови, література зарубіжних країн та перекладознавство) 10.02.04, 10.01.04, 10.02.16
(шифр і назва)
вид дисципліни за вибором
(обов'язкова / за вибором)
факультет іноземних мов

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету (інституту, центру)
“28” серпня 2024 року, протокол № 8

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади)
Бондаренко Євгенія Валеріївна, доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології та методики викладання іноземної мови
Мартинюк Алла Петрівна, доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша

Програму схвалено на засіданні кафедри англійської філології та методики викладання іноземної мови

Протокол від “27” серпня 2024 року № 1

В.о. завідувача кафедри англійської філології та методики викладання іноземної мови
к.ф.н., доц. Ірина МОРОЗОВА

Програму схвалено на засіданні кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша

Протокол від “27” серпня 2024 року № 1

Завідувач кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша

д.ф.н., проф. Ребрій

О.В.

Програму схвалено на засіданні кафедри романо-германської філології

Протокол від “27” серпня 2024 року № 1

В.о. завідувача кафедри романо-германської філології

к.ф.н., доц. Ірина ХОЛМОГОРЦЕВА

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Філологія (германські мови, література зарубіжних країн та перекладознавство)»

Гарант освітньо-професійної програми

д.ф.н., проф. Ірина ШЕВЧЕНКО

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету

іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

“27” __серпня__ 2024 року, протокол № 7

Голова науково-методичної комісії факультету іноземних мов

к.п.н., доц. Анна КОТОВА

(підпис)

(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Галузь знань ,напрямок підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Спеціальність: <u>035 філологія</u> Науковий ступінь <u>доктор філософії</u>	Вибіркова	
Індивідуальне завдання (не передбачене) (назва)		Рік підготовки	
Загальна кількість годин 90		2 -й	2 -й
Тижневих годин для денної форми навчання: семінарських – 4:16 самостійної роботи аспіранта – 4,5 заочної форми навчання: семінарських – самостійної роботи студента –		Семестр	
		3 -й	3 - й
		Лекції	
		14 годин	4 годин
		Семінарські	
		4	1
		Самостійна робота	
	72	85	
	Вид контролю:		
	залік 3 семестр	залік 3 семестр	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є засвоєння і поглиблення знань про когнітивний підхід до вивчення мови, засади когнітивної науки, релевантні для лінгвістичних досліджень, особливості конструювання смислів через моделювання енциклопедичних баз знань та ментальних структур і операцій.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи когнітивної лінгвістики» є ознайомлення аспірантів з витоками та сучасним станом лінгвістичної когнітивістики та внеском визначних учених України, світу у цілому та Харківської школи когнітивної лінгвістики, зокрема; формування розуміння суті та навичок моделювання когнітивних структур та ментальних операцій для виконання завдань власного наукового дослідження.

1.3. У результаті вивчення даного курсу здобувач повинен **знати:**

- основні положення теорій, які становлять витoki лінгвістичної когнітивістики;
- провідні напрямки дослідження і теорії когнітивної лінгвістики;
- доробок вітчизняних і регіональних шкіл когнітивної лінгвістики.

повинен вміти:

- критично узагальнювати та переосмислювати відомі положення лінгвокогнітивістики для власного наукового дослідження;
- застосовувати набуті теоретичні знання у практичних цілях свого дослідження та у

- педагогічній діяльності;
- експлікувати й аналізувати когнітивні характеристики на конкретному мовному матеріалі.

Дисципліна забезпечує такі компетентності і програмні результати навчання:

Інтегральна компетентність:

Здатність ставити і розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері філології, що передбачає творче переосмислення наявних і продукування нових знань і професійних практик у складних і непередбачуваних умовах на основі громадянської свідомості, дотримання цілей сталого розвитку ООН, академічної свободи, наукової етики, доброчинності і демократії в Україні і світі.

Загальні компетентності:

ЗК 2. Знання стандартів сучасної науково-дослідницької діяльності, вимог і нормативів, у тому числі, правових, проведення наукового дослідження і оприлюднення його результатів, виходячи з принципу інтелектуальної доброчесності.

ЗК 3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність), ставити і вирішувати дослідницькі і практичні завдання, розробляти шляхи їх розв'язання, проводити самостійні ґрунтовні дослідження на сучасному рівні та втілювати їх у практику.

ЗК 9. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної сфери, її місця та зв'язків з іншими науками.

Фахові компетентності:

ФК 1. Розуміння провідних методологічних напрямів, взаємозв'язків між ними, уміння аргументовано обирати, опрацьовувати, систематизувати та критично узагальнювати теоретичні джерела власного наукового дослідження.

ФК 3. Здатність генерувати наукову проблему, формулювати робочу гіпотезу дослідження, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових знань, у т.ч. на принципах міждисциплінарних досліджень.

ФК 4. Здатність вирішувати генеровану наукову проблему, створювати доказові теоретичні моделі досліджуваних феноменів, застосовувати новітні інструменти, методи й методики аналізу, залучати дані міждисциплінарних студій, зокрема, в ситуаціях, що потребують нових стратегічних підходів.

ФК 6. Ґрунтовне осягнення, збереження, творчий розвиток і популяризація основних досягнень науковців-філологів України та Харкова, зокрема, у сфері германістики, зарубіжної літератури, перекладознавства.

ФК 9. Здатність дотримуватися норм наукової етики та правил академічної доброчесності в наукових дослідженнях, у науково-педагогічній та інноваційно-спрямованій професійній діяльності у сфері філології.

Програмні результати навчання:

ПРН3 Уміти формулювати робочі гіпотези щодо поглиблення й розширення наукових досліджень, генерувати й обґрунтовувати власну наукову концепцію, здійснювати оригінальні і нестандартні підходи у науковій, освітній, професійній, соціально-культурній діяльності.

ПРН4. Обирати адекватну методологію дослідження в обраній сфері германістики, літературознавства, перекладознавства, володіти методами збору і аналізу даних і пропонувати послідовні кроки їх вивчення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує запровадження інноваційних підходів та прогнозування.

ПРН5. Дотримуватись норм наукової етики, академічної доброчесності та норм інтелектуальної власності при здійсненні науково-інноваційної та професійної діяльності, проведенні власного дослідження та усному / письмовому оприлюдненні його результатів.
 ПРН8. Оцінювати власну навчальну та науково-професійну діяльність, будувати і втілювати протягом життя ефективну стратегію саморозвитку та професійно-дослідницького самовдосконалення, зокрема, залучати softskills.

3. Виклад змісту навчальної дисципліни

- Тема 1. Зasadничі принципи когнітивної науки. Методологія когнітивної лінгвістики.
 Поняттєвий апарат
 Тема 2. Когнітивні енциклопедичні бази знань (структури) та ментальні операції
 Тема 3. Когнітивна картина світу. Національно-культурна картина світу: склад та методика моделювання
 Тема 4. Концепт в комп'ютаційній моделі когніції і мови
 Тема 5. Концепт в утілеснено-дієвій моделі когніції і мови-комунікації

4. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тематичний блок 1												
Тема 1.		2				14		4				17
Тема 2		2	2			14						17
Тема 3.		3	2			14						17
Тема 4		3				14						17
Тема 5		4				16			1			17
Підсумковий контроль												
Разом за семестр	90	14	4			72	90	4	1			85

5. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (денна)	Кількість годин (заочна)
	Тема 1. Зasadничі принципи когнітивної науки. Методологія когнітивної лінгвістики. Поняттєвий апарат	2	1
	Тема 2. Когнітивні енциклопедичні бази знань (структури) та ментальні операції	2	1
	Тема 3. Когнітивна картина світу. Національно-культурна картина світу: склад та методика моделювання	3	

	Тема 4. Концепт в комп'ютаційній моделі когніції і мови	3	1
	Тема 5. Концепт в утілеснено-дієвій моделі когніції і мови-комунікації. Концепт в українській лінгвістиці	4	1
Підсумковий контроль			
	Усього	14	4

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (денна)	Кількість годин (заочна)
1.	Концептуальне моделювання у власному науковому дослідженні	2	0,5
2.	Концепт в комп'ютаційній і утілеснено-дієвій моделі когніції і мови	2	0,5
Підсумковий контроль			
	Усього	4	1

7. Самостійна робота

№ з / п	Назва теми	Кількість годин (денне)	Кількість годин (заочне)	Форма контролю
1	Ментальні операції та їхній аналіз у власному науковому дослідженні	14	17	Включено до поточного та підсумкового контролю
2	Ментальні структури та їхнє моделювання у власному науковому дослідженні	14	17	
3	Національно-культурна картина світу у власному науковому дослідженні	14	17	
4	Концепт в комп'ютаційній моделі когніції і мови	14	17	
5	Концепт в утілеснено-дієвій моделі когніції і мови-комунікації. Концепт в українській лінгвістиці	16	17	
	Усього	72	85	

8. Методи навчання

1. Словесні методи: розповідь, бесіда, лекція.
2. Наочні методи: демонстрація, мультимедійна презентація, ілюстрація.
3. Практичні методи: розв'язання проблемних завдань
 - а) в усній формі;
 - б) у письмовій формі (тези виступів на конференціях, проекти, статті, розділи дисертації та ін.)
4. Робота з першоджерелами
5. Робота з підручником.
6. Відеометод, аудіометод.
7. Метод самоконтролю.

9. Методи комплексного контролю

1. Письмові: подання у письмовій формі реферату / статті / тез виступів на конференціях / проекту / розділу дисертації та ін. відповідно до теми дисертації.
2. Усні: усна залікова відповідь на питання за темами дисципліни.

3.Мультимедійні: мультимедійна презентація матеріалу відповідно до теми дисертації обсягом до 10 хвилин звучання.

10. Розподіл балів, які отримують аспіранти

Приклад для заліку

Поточний контроль та самостійна робота	Залік/Екзамен	Сума
Усього 60, з них: мультимедійна презентація –30; Захист проекту / реферату – 30	40	100

Критерії оцінювання

- ◆ Проект відповідно до теми дисертації у письмовій формі – 30 балів (за умов самостійності та повноти висвітлення питання), а саме:

аспект	кількість балів
Формулювання теми з урахіванням новітнього доробку науки	2
Структура роботи (наявність вступу, основної частини, висновків, списку літератури)	3
Формулювання у вступі актуальності, мети, об'єкта, предмета, завдань, матеріалу і методів дослідження	5
Повнота розкриття теми: аналіз, порівняння і критичне узагальнення, наукових підходів; знання наукової літератури, у т.ч. новітньої	5
Адекватність емпіричного матеріалу	5
Достовірність, логічність і аргументованість висновків	5
Оформлення тексту і списку літератури із дотриманням бібліографічних стандартів, визнаних МОН України	3
Академічна доброчесність і відсутність запозичень	2
Загалом	30

- ◆ Мультимедійна презентація – 30 балів, а саме:

аспект	кількість балів
Адекватність обсягів графічного/мультимедійного та усного складників	3
Структура презентації (вступ, основна частина, висновки, література)	5
Повнота розкриття теми: аналіз і критичне узагальнення, наукових підходів на базі наукової літератури, у т.ч. новітньої	5
Адекватність теоретичного підґрунтя, емпіричного матеріалу і методів	5
Оформлення презентації	5
Усна подача презентації	5
Академічна доброчесність і відсутність запозичень	2
Загалом	30

- ◆ Залікова усна відповідь – 40 балів, а саме:

аспект	кількість балів
Повнота розкриття теми: аналіз, порівняння і критичне узагальнення, наукових підходів	15
Адекватність наведених прикладів	10

Аргументованість, логічність й послідовність відповіді, адекватне використання термінології науки; переконливість викладу	10
Знання світової наукової літератури, у т.ч. новітньої, та доробку вітчизняної науки	5
Загалом	40

Мінімальна кількість балів, які повинен набрати аспірант – 50% учбового матеріалу семестру – 30 балів.

Аспірант допускається до підсумкового семестрового контролю за умови набрання мінімальної кількості – 30 балів.

Шкала оцінювання

- повне й вичерпне висвітлення питання – відмінно (100 – 90).
- загалом правильне з окремими неточностями – добре (89 – 70)
- правильне висвітлення половини проблем – задовільно (69-50)

<i>Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру</i>	<i>Оцінка за національною шкалою</i>	
	<i>для екзамену</i>	<i>для заліку</i>
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

11. Рекомендоване методичне забезпечення

Базова література

1. Бондаренко, Є. В. (2005). Картина світу і дискурс: реалізація дуальної природи людини. В І.С. Шевченко (Ред.), Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен (с. 36-64). Харків: Константа.
2. Бондаренко, Є. В. (2013). Типологія картин світу: когнітивні підвалини. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство), 116, 383-388.
3. Бондаренко, Є. В. (2016b). Мова й ідеологія: інформаційний вплив на картину світу. Мовні і концептуальні картини світу, 55, 65-71. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: колективна монографія / Ред. Шевченко І.С. Харків.: Константа, 2005.
5. Бондаренко, Є. В. (2013). Типологія картин світу: когнітивні підвалини. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство), 116, 383-388.
6. Бондаренко, Є. В. (2016b). Мова й ідеологія: інформаційний вплив на картину світу. Мовні і концептуальні картини світу, 55, 65-71.
7. Мартинюк А.П. Конструювання гендеру в англomовному дискурсі. Харків: Константа,

8. Мартинюк, А. Утілесненість мови: концепції, протиріччя і перспективи. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов, 2024, № 100, 39-55. <https://doi.org/10.26565/2786-5312-2024-100-04>
9. Мартинюк, А. П. Проблема смислотворення в комунікації. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов, 2020. № 91. <https://doi.org/10.26565/2227-8877-2020-91-042004>.
10. Жаботинська, С. (2011). Лексичні поля й нелінійна динаміка когнітивних структур. Вісник Львівського університету. Серія філологічна, 52, 3-11.
11. Мартинюк, А. П. (2020). Проблема смислотворення в комунікації. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов, 91. <https://doi.org/10.26565/2227-8877-2020-91-04>
12. Морозова, О.І. (2008). Діяльнісний стиль мислення у лінгвістичних дослідженнях. Вісник Харківського національного університету. Серія Романо-германська філологія, 11, 41-45.
13. Морозова, О. І. (2009). Паралаксні об'єкти в лінгвістиці. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія», 12(3), 5-9.
14. Шевченко І.С. (2023). Сценарії смислотворення в медіадискурсі: когнітивний і мультимодальний аналіз. Вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація», 1, 99-106. <https://tsj.journal.kspu.edu/index.php/tsj/article/view/649/621>
15. Barsalou, L.W. (2008) Grounding symbolic operations in the brain's modal systems. In:
16. Semin, G.R. and Smith, E.R. (eds.) Embodied Grounding Social, Cognitive, Affective, and Neuroscientific Approaches. Cambridge University Press: New York, pp. 9-42.
17. Damasio, A. (1994). Descartes' error: Emotions, reason, and the human brain. New York: Quill.
18. Damasio, A. (1999). The feeling of what happens: Body and emotions in the making of consciousness. San Diego: A Harvest Book, Harcourt.
19. Dancygier, B. (2005). Blending and narrative viewpoint: Jonathan Raban's travels through mental spaces. Language and Literature, 14(2), 99-127..
20. Herman, D. (2007). Cognition, emotion, and consciousness. In D. Herman (Ed.), The Cambridge Companion to Narrative (pp. 245-259), Cambridge.201
21. Herman, D. (2008). Description, narrative, and explanation: Text-type categories and the cognitive foundations of discourse competence. Poetics Today, 29(3), 37-472.
22. Lakoff, G. (2009). The neural theory of metaphor. SSRN. <https://ssrn.com/abstract=1437794>
23. Lakoff, G., & Turner, M. (2009). More than cool reason: A field guide to poetic metaphor. University of Chicago press.
24. Lakoff, G. & Johnson. (2008). Metaphors we live by, University of Chicago Press.
25. Talmy, L. (2000). Toward a cognitive semantics: Concept structuring systems (Vol. 1).Cambridge, MA: MIT Press.
26. Taylor, J. R., & MacLaury, R. E. (Eds.). (1995). Language and the cognitive construal of the world (Vol. 82). Berlin: Walter de Gruyter.
27. Tucan, G. (2013). Cognitive poetics: Blending narrative mental spaces. Self-construal and identity in short literary fiction. Enthymema, 8, 38-55. <https://doi.org/10.13130/2037-2426/2949>

Допоміжна література

28. Крисанова, Т. А. (2020). Актуалізація негативних емоцій в англomовному кінодискурсі: когнітивно-комунікативний і семіотичний аспекти. (Автореф. дис. доктора філол. наук.). Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків. http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/15813/2/aref_%d0%9a%d1%80%d0%b8%d1%81%d0%b0%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b0.pdf

Інформаційні ресурси

Мартинюк А.П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків, 2012.

Селіванова О.О. Провідні напрямки сучасної лінгвістики. Черкаси, 1999.